

L'Antena de Terminologia. Un instrument de cooperació amb els mitjans de comunicació

Aquest article descriu el projecte de l'Antena de Terminologia, engegat ara fa un any com una iniciativa de col·laboració entre els mitjans de comunicació en llengua catalana i el TERMCAT. L'Antena de Terminologia vol ser un espai de comunicació i diàleg entre el TERMCAT i els mitjans de comunicació que permeti tractar els casos de neologia terminològica que afecten especialment la llengua general.

La terminologia, que segons el diccionari normatiu és l'«Estudi de les nocions pròpies de les llengües d'especialitat i de llurs denominacions», es podria considerar un camp allunyat de l'àmbit d'acció dels mitjans de comunicació. Però no cal recórrer a grans justificacions teòriques i pràctiques per entendre que aquest plantejament és massa simplista. És evident que la terminologia s'ocupa especialment dels àmbits científics i tècnics; però avui ningú no pot posar en dubte la creixent permeabilitat dels àmbits del coneixement, que s'interrelacionen necessàriament, i tampoc ningú no pot dubtar que els mitjans de comunicació han esdevingut els grans motors de divulgació d'aquests coneixements tècnics i científics.

Si algú, doncs, es proposés posar una frontera entre el que és propi de la terminologia i el que és propi de la llengua dels mitjans de comunicació, aviat s'adonaria de la impossibilitat de compartimentar-ho. I no caldria pensar únicament en els suplementes científics que molts diaris inclouen, o els documentals que les televisions emeten: només cal fullejar qualsevol diari esportiu, o llegir una recepta d'una revista, per exemple, per adonar-se de la quantitat de terminologia especialitzada que s'hi utilitza, sovint sense que ni el redactor ni el lector en siguin conscients.

Si s'entén que un dels principals objectius del TERMCAT és la difusió de la terminologia catalana per facilitar-ne l'ús en tots els àmbits de la vida econòmica, social i cultural, resulta especialment palesa la necessitat d'actuar en cooperació amb els mitjans de comunicació, que són sovint els primers a detectar les noves necessitats lèxiques i els que poden contribuir de manera més efectiva a implantar les alternatives catalanes.

Conscients d'aquesta necessitat, des del TERMCAT s'ha procurat mantenir una estreta relació amb els mitjans de comunicació, els quals, principalment per mitjà del Servei de Consultes, eren i són atesos amb caràcter prioritari. Tanmateix, durant la tardor de l'any 2001 es va poder posar en marxa un projecte que des de força temps enrere s'anava perfilant.

El mes d'octubre del 2001, doncs, es va convidar els principals mitjans de comunicació escrits i orals en llengua catalana a participar a l'Antena de Terminologia. Des del TERMCAT, els objectius principals que ens proposàvem amb aquesta iniciativa eren els següents:

Què pretén l'Antena de Terminologia

a) Fer més fàcil la identificació de necessitats concretes de normalització terminològica
Atenent al fet que les demandes de normalització terminològica sovint superen les possibilitats d'actuació immediata, la col·laboració dels mitjans de comunicació permet actuar prioritàriament en els casos en què hi ha una repercussió comunicativa general assegurada per la pressió de l'actualitat informativa.

b) Afavorir la difusió dels termes

Tota la tasca que es fa i el rigor científic amb què es treballa en l'aprovació dels termes del Consell Supervisor i en les altres propostes terminològiques difoses des del TERMCAT no té cap utilitat si no se n'assegura una adequada difusió. Per això són tan importants les publicacions de diccionaris, lèxics i altres materials impresos, i la difusió per mitjà d'Internet (Neoloteca i Cercaterm). Però en aquests casos es parteix de la iniciativa del consultant, que, per dir-ho d'alguna manera, ha de venir expressament a cercar la proposta. En canvi, si li arriba per mitjà del seu diari, o de la televisió, es pot dir que la proposta terminològica ha sortit a buscar-lo.

c) Contrastar les possibilitats reals d'èxit dels neologismes que s'han d'aprovar

En aquest punt, pot ser especialment pertinent recordar les paraules de Carles Riba en el seu prou conegut prefaci del 1954 al diccionari de Fabra: «Un dels motius pels quals Pompeu Fabra mereix més la nostra admiració, i no vacil·lo a dir la nostra gratitud, és el coratge amb què renuncià a l'èxit fàcil; perquè també un filòleg és temptat a fer demagògia [...]. Així, no desdenyà mai cap avinentesa de declarar el caràcter provisional de la seva obra. No es tracta d'una modèstia de protocol, ni tan solament d'una actitud tàctica, sinó d'un concepte bàsic, adoptat sobre un coneixement rigorós del que és un període de fixació d'una llengua en unes circumstàncies determinades. Diria, precisant més, que tota la seva obra de gramàtic i de lexicògraf és una grandiosa, detallada, raonada proposta als escriptors i, amb ells, a la massa parlant culta.» De la mateixa manera, podríem dir que el treball terminològic del TERMCAT és, d'acord amb aquesta perspectiva, una «proposta a la societat» fruit del consens entre especialistes i lingüistes. I, al costat d'altres consideracions, un dels aspectes clau pel que fa a la legitimació i a la implicació social en la introducció d'alternatives catalanes neològiques és que els mitjans de comunicació es vegin realment capaços de fer-les servir, tenint en compte que la seva prioritat és la capacitat de comunicació ràpida i eficaç a un públic molt divers.

Pel que fa als mitjans de comunicació, la proposta que se'ls va fer els oferia aquests avantatges:

a) Veure tractats amb la màxima immediatesa possible els dubtes terminològics

L'Antena de Terminologia no és un servei de consultes, perquè el servei que ja s'ofereix des del TERMCAT, tant personalment com per via telemàtica, continua donant solució a la majoria dels casos; els casos que es tracten a l'Antena són els que se sospita que experimentaran una especial difusió i en què es vol aconseguir un consens per la repercussió que tindrà la proposta neològica, i, en general, aquells termes que els mitjans de comunicació consideren que cal valorar detalladament. Tot i que els professionals dels mitjans de comunicació ja saben que l'actualitat informativa va més de pressa que la capacitat de resposta dels organismes encarregats de la fixació lingüística, és important que es faci un esforç per actuar amb rapidesa, perquè un cop s'ha difós una notícia amb una forma terminològica determinada, resulta molt difícil fer marxa enrere, perquè des del punt de vista informatiu allò ja té un nom: el que se li ha donat per primera vegada.

Si un diari publica un dia que s'organitza un campionat de *horse-ball*, serà molt difícil que l'endemà en pugui donar els resultats referint-se a un campionat de *bàsquet a cavall* (la forma normalitzada corresponent), perquè això podria desorientar el lector. Per això interessa que ja d'entrada es pugui emprar la forma pertinent.

b) Tenir la seguretat que es difon la forma més adequada des del punt de vista tècnic o científic

Des d'una perspectiva tècnica, el marc de col·laboració de l'Antena de Terminologia permet als mitjans de comunicació estar més segurs que les formes neològiques que fan servir són les més adequades, perquè no són fruit de la improvisació o d'una opinió personal, sinó que tenen la legitimitat d'un treball fet en equip i el suport de la metodologia de treball del TERMCAT. Els mitjans de comunicació catalans han estat especialment receptius a la iniciativa, en una mostra del rigor amb què els professionals de la llengua que hi treballen encaren la seva responsabilitat.

c) Rebre informació immediata sobre les formes aprovades i els criteris aplicats

Els mitjans de comunicació que componen l'Antena reben amb la màxima rapidesa la informació sobre els acords adoptats pel Consell Supervisor del TERMCAT i poden tenir accés als criteris que s'han tingut en compte a l'hora d'aprovar una determinada forma. Evidentment, la informació sobre els termes aprovats també es difon per altres vies (Neoloteca, comentaris terminològics al web, DOGC, etc.), però inevitablement transcorre un cert temps entre el moment de l'aprovació i el moment en què se'n fa la difusió, un temps que ara queda reduït al mínim possible.

d) Participar en el procés de normalització dels neologismes catalans

Reprement la idea apuntada més amunt, l'Antena de Terminologia permet als professionals de la llengua que treballen als mitjans de comunicació expressar directament a l'organisme encarregat el parer sobre les propostes neològiques, i fer arribar les observacions que els semblen oportunes. L'Antena ofereix la possibilitat d'intervenir quan els casos són encara en període de discussió, de manera que més d'una vegada les observacions dels mitjans han permès perfilar millor la solució adoptada pel Consell Supervisor del TERMCAT.

Es pot destacar en aquest punt la col·laboració que es va donar entre els membres de l'Antena per perfilar la solució més adequada en el cas del *burca*, el vel amb què les dones de l'Afganistan havien de cobrir-se durant el règim dels talibans; en aquest cas hi havia discrepàncies sobre la grafia amb *k* o amb *c*, i entre la consideració com un mot de gènere masculí o de gènere femení. Els mitjans de comunicació van participar en la discussió sobre l'alternativa més adequada i van afegir-se a la cerca d'especialistes en l'adaptació d'arabismes al català que poguessin confirmar-la.

e) Aplicar les mateixes solucions que la resta de mitjans catalans

Un dels aspectes que els mitjans de comunicació han valorat més positivament és el fet que l'Antena de Terminologia els ofereix la possibilitat de compartir les mateixes solucions per als casos més dubtosos. Cal pensar que els professionals lingüístics dels mitjans suporten una pressió molt considerable: hi ha les presses de l'actualitat informativa, però també hi ha la pressió d'uns professionals del periodisme no sempre prou conscients del seu paper de transmissors de models i solucions lingüístiques, i d'uns lectors que exigeixen la màxima qualitat. Per això, les persones que participen en aquest projecte han destacat sovint que el fet de saber que la resta de mitjans estan d'acord a aplicar una determinada

solució terminològica els dóna molta confiança i tranquil·litat, especialment en els casos en què, pel motiu que sigui, cal esmenar un ús que ja s'ha difós. Per convèncer el periodista de la necessitat de canviar una forma per una altra, el professional lingüístic dels mitjans de comunicació necessita tenir accés a la informació sobre els criteris aplicats i, sobretot, poder fer valer el consens entre els diversos mitjans, que li permet fer notar que la forma «nova» és la forma que també utilitza la resta.

Un exemple és el de *xaria*, el nom amb què es designa la llei canònica islàmica, i que es va posar malauradament d'actualitat amb motiu de les condemnes a algunes dones a morir lapidades: en alguns mitjans es va difondre durant un cert temps la forma *sharia*, que respon a una transcripció anglicitzant; en altres mitjans es va utilitzar la forma tradicional *xara*, recollida per algunes fonts lexicogràfiques; finalment, després de contrastar la informació amb experts en transcripció de l'àrab, es va arribar a la conclusió que la forma *xaria* era la més adequada als criteris de transcripció actuals, i que resultava per tant la més pertinent (al costat, és clar, de la forma tradicional *xara*).

Com funciona

L'Antena de Terminologia aprofita el correu electrònic per distribuir la informació. Des del TERMCAT es reben els missatges i es difonen entre els membres de la xarxa. En un principi, l'oferta es va fer als principals mitjans de comunicació de l'àmbit d'ús de la llengua catalana (Catalunya, País Valencià, Andorra i les Illes Balears), i la resposta es pot qualificar de molt positiva. De fet, però, la nòmina d'integrants ha anat augmentant força a mesura que la iniciativa s'ha anat fent més coneguda. En el quadre 1 es poden veure quins mitjans i organismes en formen part actualment. S'ha procurat limitar la participació a un interlocutor per mitjà, amb la idea que, si el col·lectiu es fa massa nombrós, es podria perdre la necessària agilitat en els intercanvis de parers.

Els missatges que es difonen solen ser de dos tipus: missatges del TERMCAT amb informació sobre nous termes aprovats o altres aspectes d'interès, o bé missatges enviats des dels mitjans o des del mateix TERMCAT en què es plantegen dubtes i arguments sobre les formes neològiques que sorgeixen en l'activitat dels mitjans o en els processos de normalització en curs.

Diversos professionals i entitats relacionats de manera més o menys directa amb el camp dels mitjans de comunicació (editorials, universitats, etc.) s'han mostrat interessats a seguir l'activitat de l'Antena de Terminologia. Per donar

Quadre 1. Membres de l'Antena de Terminologia

Agència Catalana de Notícies	Grup Flaix
Agència EFE Catalunya	Flaix FM
Avui	Ràdio Flaixbac
COMRàdio	Flaix TV
Corporació Catalana de Ràdio i Televisió	Ona Catalana
Catalunya Ràdio	Ona Catalana
Televisió de Catalunya	Ona Música
Diari de Balears	Periodisme Audiovisual de Catalunya
Diari de Barcelona	City TV
Diari de Sant Cugat	RAC1
Direcció General de Política Lingüística	RAC 105 FM
El 9 Nou	Prensa Andorrana
El Periódico de Catalunya	Ràdio i Televisió d'Andorra
El Punt	TERMCAT
Grup Estrader Nadal	Vilaweb

Quadre 2. Alguns dels casos plantejats

<i>Cas plantejat</i>	<i>Solució</i>	<i>Àrea temàtica</i>
body boarding	surf pla	esports
body surfing	surf sense planxa	esports
burka	burca (masculí)	indumentària
empowerment	apoderament	ciències socials i gestió empresarial
horse ball	bàsquet a cavall	esports
media art	art multimèdia	art
música raï	música rai	art
net art	art en xarxa	art
observador	cercapromeses	esports
parasailing	vol nàutic	esports
sky running	cursa de muntanya	esports
suïcidi ampliat	suïcidi ampliat	psiquiatria
videoart	videoart	art
sharia	xara o xaria	religió
zona euro	zona de l'euro o zona euro	economia

resposta a aquestes demandes sense desvirtuar l'esperit original del projecte, s'ha obert un apartat al web del TERMCAT (www.termcat.es/actual/antena.htm) en què es fa una breu descripció dels objectius i en què es difonen alguns dels casos que s'hi han tractat i en què s'ha arribat a una conclusió generalment acceptada. Aquest apartat s'actualitza periòdicament.

Des del TERMCAT, valorem especialment que la cooperació amb els mitjans de comunicació catalans permet difondre la neologia terminològica adequada des dels punts de vista lingüístic, tècnic i social. A més, també resulta molt interessant la possibilitat que l'Antena de Terminologia ens ofereix de reduir el temps que transcorre entre el plantejament, la discussió, la resolució i, si cal, el replantejament dels casos terminològics de més actualitat. Des dels mitjans de comunicació, en la reunió de seguiment es va constatar l'interès que tenia el fet de disposar d'un fòrum d'intercanvi i de coordinació entre els professionals dels mitjans i, alhora, d'intercanvi amb l'organisme encarregat de la fixació dels neologismes.

Més enllà del que és estrictament l'activitat terminològica (vegeu en el quadre 2 alguns dels casos que s'hi han tractat), aquest projecte s'ha mostrat com un bon model de relació amb uns dels agents que tenen més pes en la difusió de models lingüístics. Confiam que del treball que s'hi duu a terme en resulti una millora en la qualitat de les propostes neològiques i en la llengua dels mitjans de comunicació, amb la qual cosa s'hauran acomplert els objectius que motivaren la creació de l'Antena de Terminologia.

Valoració i perspectives de futur